

SYLVAIN
LAZARUS

Maj '68.
Politika
Povijest
(razgovori)

NASLOV IZVORNIKA

Entretiens avec Sylvain Lazarus : Mai 68. La politique. L'histoire.

— tekst je objavljen kao dodatak uz *Journal politique*

[*Le Perroquet*, Pariz, 2008.]

* prijevod je objavljen uz drugarsko dopuštenje autora i izdavača

PREVEO S FRANCUSKOG

Ozren Pupovac

Multimedijalni institut

ISBN 978-953-7372-35-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000996882.

U svibnju 2018. godine Multimedijalni institut, Drugo more i Subversive Festival organizirali su gostovanje Sylvaina Lazarusa u Rijeci i Zagrebu. Tim povodom objavljena je ova publikacija koja je ujedno i dio izdavačkog programa *Skhole* programskog pravca *Dopolavoro* projekta Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture.

Program se odvio u suradnji s Francuskim institutom u Hrvatskoj i Filozofskim fakultetom u Rijeci.

Zagreb, svibanj 2018.

SYLVAIN
LAZARUS

Maj '68.
Politika
Povijest
(razgovori)

PREVEO
Ozren Pupovac

SADRŽAJ

9

Politika forever!

13

Fikcija društva

17

Poredak, zapovijedanje i princip

23

Postajanje revolucije alegorijskom

27

Iščezavanje povijesti

31

Riječ “radnik” u politici

41

2008./1968.

55

Zatvaranje i zasićenje maoizma

RIJEČ UNAPRIJED

Ovu knjižicu u cijelosti smo proizveli sami. Ona bilježi tragove nekoliko godina razgovora. Odlučila sam da će svjetlo dana ugledati 14. lipnja 2008., budući da smo se upravo prijateljski okupili. No ovo nije svečana knjiga, i ona ne kazuje svoju posljednju riječ. Čitat ćete je kao prijelaznu knjigu, dok se promišlja druga. Za tu koja dolazi čekamo vas, Čitaoče, vaša pitanja i vaše misli. Knjiga politike, knjiga okolnosti, piše se i nastavlja dan za danom. Stoga bilježim datum,

14. lipnja 2008.

Claire Nioche-Huguet

POLITIKA FOREVER!

Pitanje toga tko govori žurno ustupa mjesto drugom, odlučnijem, značajnijem, pitanju mjesta na kome se iskaz ukorijenjuje i argumentira. "Mjestom" nazivam intelektualnost politike upućene na njezine realne procese, a tako i na njezine razloge primjene. Ovo mjesto, više nego prostori subjektivnosti, to su procesi politike, oblici i uvjeti njezine elaboracije, njezinog stavljanja na kušnju – u mišljenju.

Politički iskazi, oni nisu ni filozofski, ni moralni, ni povijesni, ni pravnički, ni književni. Treba osigurati svojstven prostor i autentičnu autonomiju, intelektualnu singularnost politike. Moja je teza da nema intelektualne nezavisnosti bez organizacijske nezavisnosti. Politika je organizirana. To nije tek njezin atribut, već i sama njezina suština. Ovo je ključna točka, i tu leži razlog zašto su riječi i ideje političkog mišljenja tako rijetke: svaki pristup politici u okviru mišljenja zahtijeva suočavanje sa singularnošću politike u smislu organizacije. Da bi se uspostavila intelektualna nezavisnost politike, treba se suočiti s njezinom specifičnošću u smislu organizacijske nezavisnosti.

Ako dodam to da ovdje nije moguće promišljati osim u sadašnjosti, pod čime mislim na sadašnjost stanja ovih pitanja, uočavaju se teškoće ovog pothvata. On posebno zahtijeva detaljno istraživanje pitanja Države kao jedne od neizbježnih paradigmi organizacije. Kažimo i da je istraživanje pitanja Države uvijek konjunktorno, uvje-

tovano okolnostima, okarakterizirano nekom sekvencom ili nekim periodom. Nakon čega treba početi iznova. Politika i njezina intelektualnost, mišljene na takav način, nisu kumulativne, budući da stoje pod zakonom sadašnjosti, nikada pod poretkom ponovnog počinjanja [*recommencement*] ili ponavljanja. One su pod zakonom početka [*commencement*]. Pothvat ove knjižice za mene je nov, budući da ona mišljenje politike konstitutivno indeksira i upućuje na ono organizacije. U tom smislu, rad koji se ovdje otvara sasvim je drugačiji od rada na *Antropologiji imena*, koja se ticala mišljenja. Tada sam predlagao da ono subjektivno, mišljenje ljudi, uključim u jedan pothvat koji ne bi bio ni filozofski ni historicistički. Nazvao sam ga antropologijom, antropologijom subjektivnih singularnosti. Politika je tamo zauzimala središnje mjesto, no upravo kao subjektivna singularnost. Tada sam predložio i problematiku historijskih načina politike, pojmove zatvaranja [*clôture*], zasićenja [*saturation*], radikalnu distinkciju između događajućeg [*ayant lieu*] i dogođenog [*ayant eu lieu*]. Tada sam se upustio u tijesnu raspravu s poviješću kao i s filozofijom, posebno o historicizmu, ali podjednako i o kategoriji vremena. Ova je knjiga sasvim drugačija. Ona se oslanja na ono što znam o politici, na ono što sam o politici naučio tijekom putanje koju sam ustrajno slijedio od šezdesetih godina naovamo i koju danas rijetki dijele, a koja podrazumijeva to da se držimo na distanci spram Države, ne sa strane Države, već sa strane ljudi. To da politike nema osim ako nije organizirana čini jednu opću ideju. Ali ako dodamo to za golemu većinu postoji samo jedno i jedinstveno ime organizacije, a to je Država – raščlanjena u

stranke, izbore, sindikate, udruge, nevladine organizacije, lobije, snage, vlasti, utjecaj, medije – uočiti ćemo da je teza o organiziranom karakteru politike u zbilji intelektualno nepostojeća, izuzev pod sjenkom Države. Da bismo bili kadri iskazati jedno novo mišljenje politike, treba zamisliti moguće postojanje više različitih dubleta politika-organizacija. Što uključuje i to da intelektualnost dublete politika-Država kao svoj uvjet ima intelektualnost jedne radikalno različite dublete – nazovimo je politika-organizacija sa stanovišta ljudi. I upravo se ovdje, već sada, događa nova politika. Politika forever!

FIKCIJA DRUŠTVA

Max Weber tvrdi da se Država definira, između ostalog, monopolom legitimnog nasilja. Trebalo bi pridodati sva područja gdje Država posjeduje monopol odluke, legitimne odluke. U svim takvim područjima nema odluka osim onih državnih. Država se javlja kao organ zapovijedanja, donoseći odluke pri kojima vas svako izuzimanje spram njih stavlja izvan zakona. Treba biti poslušan spram Države, njezinih zakona, njezinih uredbi i regulacija. Bit će, ne sumnjam, napomenuto da u svakoj grupi postoje pravila, zabrane, norme – da poredak ima takvu cijenu. No o kojem je poretku ovdje riječ? O društvenom ili o državnom poretku, o društvenim praksama ili o političkom poretku koji je proglašen i uspostavljen od strane vlasti? Ili će se reći da u konačnici nema poretka izuzev onog političkog, unutar prostora politike kojim rukovodi Država? Da, upravo je tako, barem u današnjoj Francuskoj.

Kategorija je društva, polazeći od takve hipoteze, odbaćena, budući da ona više nema ni konzistentnost ni vlastiti prostor. Ideja nije u tome da se sve svede na Državu: postoje ljudi, aktivnosti, gradovi... No predložio bih hipotezu po kojoj Država predstavlja jedini organ regulacije, kontrole, zapovijedanja. Nema društvenog poretka, nema ničeg izuzev državnog poretka.

Uočavamo i sav interes vlasti da se održi fikcija egzistencije društva, društvene formacije. Ona tako kreira izvjesnog sugovornika koji nije drugo nego ona sama,

ona stvara jedan imaginarni, virtualni objekt-subjekt, neku obmanu, nešto poput vlastitog dvojnika. Interesantno je primijetiti da se kategorija društva, u svojoj modernoj upotrebi, javlja istovremeno s kategorijom Države. Sociologija se, kao akademska disciplina, razvija istodobno s parlamentarnim Državama. U Francuskoj je Émile Durkheim teoretičar društvene činjenice, onoga što se nameće pojedincima izvan njih samih, i pomoću prisile. Sociologija kao znanstvena disciplina znanost je društvenih činjenica, u tom smislu strogo definiranih. Između prisile društvene činjenice s jedne strane, te državne odluke kao zapovijedi s druge, udaljenost nije velika.

Postoji samo jedan poredak, onaj državnog zapovijedanja, nema društvenog poretka niti društvene regulacije. Što onda s ekonomijom, kapitalom i robom? To je složeno pitanje. Odnos ekonomije spram ljudi odnos je zapovijedanja. Cijene robâ u striktnom su smislu nametnute. Govoriti da je svatko slobodan ne kupovati argument je liberalnog licemjera. Riječ je o tome da se cijena stvari postavlja unutar čiste sile, gdje je svakome činiti ne ono što želi, već prije svega ono što može.

Nadalje, koji su odnosi između državnog zapovijedanja i onog kapitalističkog (robnog u epohi globalizacije), između državnog poretka i poretka robe? To je točka iznimne polemike i kontroverze. Postoji li, po strani upletenosti u državnu moć, moć odluke i zapovijedanja u polju robe? Da li je poredak robe homogen državnom poretku? Dalje: da li je on danas jedan od fundamenta državnog poretka? Danas više nema ničeg drugoga izuzev državnih poredaka, čiji se legitimitet podudara s le-

gitimitetom robe, kao i s njezinim poretkom. Slom zemalja Istoka Evrope te širenje tržišta u Kini obilježavaju ovu novu konjunkturu, za razliku od one sedamdesetih godina.

Državna moć tretira poredak robe kao neizbježnu, kvaziprirodnu nužnost, koja je u svakom slučaju dobročiniteljska – to je kredo ekonomskog liberalizma. Državni poredak suupravlja ekonomskim poretkom. Obratno ne vrijedi. Naravno, bankarske i financijske institucije, Burza, sve one nadziru financijsku i fiskalnu ekonomsku politiku vlasti. No ipak, vlast vlada, te donosi svoje zakone i odluke unutar čisto političke logike.

POREDAK, ZAPOVIJEDANJE I PRINCIP

O kategoriji društva: moj će prijedlog biti to da je se otkloni kao realnu inegzistenciju, kao nešto lažno, odnosno kao falsificiranje. Argumentirat ću na sljedeći način. Ono što u suštini postoji jeste moć, njezina realnost, te realnost njezinih institucija. Ta je moć, upravo kao moć, poredak, zapovijedanje, naoružana sila. Ona dominira, a ta je situacija dominacije situacija eksteriornosti. Moć je eksteriorna u sprovođenju i monopolu poretka, kao i u zapovijedanju koje kontrolira. Monopol je eksteriornost, čitava se stvar sastoji u tome. Dominacija je eksteriornost.

U Francuskoj pod Starim režimom prije Francuske revolucije, postojao je sistem za koga se govorilo da je onaj tri društvena reda ili razreda [*trois ordres*]: plemstvo, kler i treći stalež. Kralj je bivao kraljem “na temelju Božje volje”, božanskog prava. Dovedi u pitanje kraljev poredak značilo je dovesti u pitanje božanski poredak. Francuska revolucija otvara to odlučujuće pitanje: jedna politika Države koja ne bi bila poredak, zapovijedanje, eksteriornost, da li je ona moguća, ostvariva, može li biti uspostavljena, nastavljena? Pogubljenje Luja XVI. dobiva time čitav svoj smisao, ali također, kao posljedica, i apsolutna volja svih evropskih kraljevina da slome revolucionarnu Francusku.

U osnovi se traga, pogotovo Saint-Just, za spojem između interiornosti (vrlina, dobro) i općeg poretka, ko-

ji ostaje poredak zapovijedanja u pogledu aristokracije, inozemstva, te svih lupeža. Da li je moguće spojiti vrlinu i zapovijedanje? Poredak i javno dobro – drugim riječima: Državu i narod, vlast i čestitost, pravo i pravdu?... To je ono što traže Saint-Just i Robespierre.

U devetnaestome stoljeću, striktno politička ostavština Francuske revolucije, kao i nesvodiva tenzija između poretka moći i poretka principa neće biti nastavljena, već izmještena, razriješana negdje drugdje, a ne na mjestu svoje početne napetosti. Priroda te tenzije sasvim je posebna, ona doista leži između poretka i principa, između zapovijedanja i slobode svijesti ili savjesti, kao i zahtjeva za pravdom. I jedan i drugi adresirani su svima. Poredak se nameće svima, princip se predlaže svima, ili se u najmanju ruku iskazuje kao ono što može proizaći iz svačije odluke. Poredak zaziva poslušnost, prijanjanje, osobno pristajanje. Poredak važi za sve pod modusom nasilja, moći. Princip se zbiljski ne održava ničim drugim osim eventualnim vlastitim učincima, time što organizira, time što participira u organizaciji neke snage ili sile.

Dotična tenzija zapanjuje, u vlastitim okvirima, samom činjenicom da ništa ne kazuje o svom eventualnom razrješenju. Ona mogućnost nekog razrješenja ostavlja potpuno otvorenom, hipotetičkom. To o čemu ona govori, to što ona izlaže silno je istinito, no u isti mah, mišljenje ne može nadići ovu konstataciju. Ne postoji dispozitiv racionalnosti koji bi omogućio mišljenje, izlaganje njezinog razrješenja. Ono ostaje nemislivo. Koji je status ove kategorije? U politici, kazao bih, neko je nemislivo jedna situacija spram koje formulacija političkih zadaća nije izvediva. Formulacija je nemoguća budući da

nedostaju, tj. ne postoje politički okviri intelektualnosti ove situacije. Kako se jedna takva situacija javlja i da li je to često, sasvim su druga pitanja. "Revolucionarna" politika slabo se odupire vlasti. Pri tome Francuska revolucija predstavlja utemeljujuće iskustvo. Sve do osude kralja postoji realna kohezija. Prve velike podjele javljaju se na sjecištu između razaranja starog i postavljanja novog poretka, te njegovih očekivanja. Ukratko, teškoća se sastoji od uspostavljanja i očuvanja nove vlasti. Upravo je teror, njegova logika kao i njegov saldo, ono što treba još jednom promisliti u odnosu na Konvent.

Neka goruća pitanja, danas još uvijek aktualna, formuliraju se upravo počev od ovoga. Da se vratim na koncilijaciju (stapanje) poretka, zapovijedanja i principa. To je, na primjer, Marxova kategorija diktature proletarijata, radničkog zauzimanja vlasti. Radnici okončavaju buržoasku vlast, te u isti čas obnavljaju kategoriju vlasti, indeksirajući je na komunizam, koji, u preciznom smislu, cilja na nestanak Države, kao i njezine eksteriornosti.

Lenjin će obnoviti ovu shemu uz kategoriju partije. Partija uvodi kategoriju zapovijedanja, koje je nužno koliko za rastakanje starog poretka (što zahtijeva dispozitiv koji odgovara vladajućem poretku, ali je antagonistički nastrojen spram njega), toliko i za vladanje nakon toga.

Razmotrena pod registrom zapovijedanja i principa, politička iskustva devetnaestog i dvadesetog stoljeća jednim se dijelom sastoje ni od čega drugoga osim od daljnjeg razvijanja temeljnih političkih propitivanja postavljenih od strane Francuske revolucije, dakle posredstvom riječi i oblika mišljenja iz Francuske krajem osamnaestog stoljeća.

Smatram da Marx djelomično podcjenjuje političku snagu Jakobinaca, zaslijepljen znanstvenom vizijom povijesti i nužnošću da se na znanstven način ovlada procesom klasnih borbi. Danas znamo da klase ne podređuju Državu sebi, već, upravo suprotno, da Država, jednom kada je konstituirana, podređuje sebi klase. Teorija po kojoj je Država rezultat nepomirljivog karaktera klasnih proturječja ostaje nepobitnom u pogledu procesa uspostavljanja Države. No ustvrdio bih da neka forma Države, jednom kada je konstituirana, sebi podređuje klase. Logika Države, njezina vlastita logika, nosi prevagu nad logikom klasa. To svakako vrijedi za parlamentarne Države, ali držim da je to vrijedilo i za socijalističke Države nakon revolucionarnog uspostavljanja SSSR-a i kineske Narodne Republike. Logika Države na kraju je nadvladala logiku klasa.

“Jednom kada je konstituirana, Država sebi podređuje klase” – ovo je radikalna tvrdnja, koju treba argumentirati, posebno u pogledu toga zbog čega čvor političkog poretka i ekonomskog poretka ipak ne pruža dokaz klasnog karaktera Države. Po čemu, na primjer, određenje kapitalom ne bi bilo i “klasno” određenje? Ovdje nailazimo, tako mi se čini, na nužnost preispitivanja kategorije “društvene klase” unutar marksističke problematike klasne borbe. Možda kod Marxa zapravo možemo naći neku začudnu igru križanja i ispreplitanja između proletera i buržuja. Proleter i su precizno identificirani u objektivnim terminima: oni ne posjeduju ništa osim vlastite radne snage. Materijalni uvjeti egzistencije određuju oblike svijesti, proleterska bi se svijest trebala razviti unutar kategorija oslobođenja rada i komunizma.

Ova proleterska subjektivnost anticipirana je “znanstvenom” dedukcijom u Marxovoj raspravi. Buržoazija se pak može analizirati i jeste analizirana u isti mah putem vlastitih ekonomskih osnovica, kao i u svojim oblicima svijesti i reprezentacije. Povijest, prema Marxu, treba subjektivno dati za pravo proleterima, te objektivno dovesti svjetsku buržoaziju do katastrofe. Prema toj koncepciji, posebna egzistencija jednog državnog poretka ne samo da nije uspostavljena, već je od Marxa ponekad i doslovno poricana, u obliku negiranja egzistencije politike.

POSTAJANJE REVOLUCIJE ALEGORIJSKOM

Pristupati pitanjima iz onog suvremenog politike, to znači podržati odvajanje politike i Države, podržati iskaz o politici sa stanovišta ljudi na distanci spram Države. Modernost nije nešto što će nužno upućivati na krizu Države, već se prije radi o političkoj pozitivnosti sa stanovišta ljudi, koja razvija nove preskripcije spram Države, na distanci i u odvajanju. Potrebna je nova teorija politike koja, precizno govoreći, razvija novu teoriju Države: Država na distanci, Država zahvaćena izvan nje same.

Treba se podsjetiti da je u Francuskoj PCF⁰¹ uvijek bio parlamentaristički, bez da bi pritom, tijekom decenija, odbacio tematiku revolucije. Ova je točka veoma interesantna budući da je sudjelovanje ili nesudjelovanje PCF-a na izborima bilo predmetom pozamašnih rasprava. Lenjin i III. Internacionala bili su skloni participaciji, optužujući protivnike te pozicije za ljevičarstvo. Tako imamo Lenjinov tekst *Dječja bolest "ljevičarstva" u komunizmu* objavljen u lipnju 1920. godine. Linija koju Lenjin brani jeste ta da bi komunističke partije morale sudjelovati u izborima. "[P]ostaje naročito jasno da boljševici ne bi mogli održati (da i ne govorimo: učvrstiti, razviti, ojačati) čvrstu jezgru revolucionarne partije proletarijata 1908. do 1914. da nisu u najoštrijoj borbi obranili obaveznost povezivanja ilegalnih oblika borbe s legalnim

01 Parti communiste français (Komunistička partija Francuske) (prim. prev).

obicima, s obaveznim učešćem u arhireakcionarnom parlamentu i u nizu drugih, reakcionarnim zakonima okruženih, ustanova (osiguravajuće kase, itd.).”⁰² Kako prema Lenjinu boljševičko iskustvo posjeduje univerzalan doseg, on također piše: “Iskustvo je dokazalo da u nekim veoma bitnim pitanjima proleterske revolucije svim zemljama neizbježno predstoji da prođu ono što je prošla Rusija.”⁰³

Snaga Lenjinove pozicije unutar singularne povijesti Rusije sastoji se u tome da je boljševička partija u cijelosti fiksirana oko ideje revolucije, koja sadrži fazu nasilnog sukobljavanja s carističkim aparatom Države, ali i nužnost njegovog razaranja. Unutar ove strategije možemo dobro pojmiti smisao “legalnog” i “ilegalnog”: sve je usredotočeno na Državu u njezinim različitim modalitetima, prema prilikama i konjunkturama. Osnovica je u tome da revolucija počevši od 1905. godine u Rusiji predstavlja princip onog suvremenog politike. Dakle, pitanje legalnog i ilegalnog, parlamentarnog i neparlamentarnog postaje pitanje taktike revolucije. Upravo ovdje leži temeljni prelom, golema razlika spram zemalja Evrope dvadesetih godina. Tamo gdje je revolucionarni radnički pokret postojao, bio je krvavo ugušen, poput spartakista u Njemačkoj, dok drugdje niti nema revolucionarne konjunktura. Imperativ participacije u Parlamentu te u institucijama Države u Francuskoj će označavati parlamentarnu državnu interiornost, doista na velikoj udaljenosti od taktike revolucije – što je posljedica odsutnosti

02 Vladimir Iljič Lenjin: *Dječja bolest “ljevičarstva” u komunizmu*, Beograd: Kultura, 1949., str. 20. (prim. prev).

03 *ibid.* str. 15. (prim. prev).

revolucije kao principa suvremenosti u Francuskoj. Nastojanje da se ovaj manjak revolucionarne situacije nadomjesti referencom na svjetsku revoluciju (u isti mah već prisutnu u SSSR-u, a neminovnu drugdje) za PCF nije značilo ništa drugo nego servilno svrstavanje uz sovjetsku vanjsku politiku. PCF će iznutra francuske Države vlastitu odanost Moskvi pretvoriti u jamstvo svog revolucionarnog angažmana. To možda objašnjava zašto se u Francuskoj ideja revolucije uvijek izražavala iznutra Države. Nije bilo ni revolucionarnih prilika ni revolucionarnog političkog procesa, a jedino moguće mjesto za nastavak pozivanja na revoluciju bila je kritika Države iznutra Države, ponekad doduše u radikalnim terminima. Mislim da se 1968. godina događala pod tim pravilom. 1968. označava zatvaranje samog posezanja za idejom revolucije. Revolucija koja je postala odviše alegorijska.

IŠČEZAVANJE POVIJESTI

Danas smo bez teorije povijesti, osim ako to nije kronika zauzimanja Države. Teza o kraju klasizma u zagrade stavlja koncepciju povijesti kakvu je formulirao *Manifest komunističke partije*. U *Manifestu* nalazimo dva različita iskaza:

- povijest čitavog čovječanstva povijest je klasnih borbi;
- Država je proizvod nepomirljivosti proturječja između klasa.

Treba analizirati ove dvije tvrdnje, da bi se izdvojilo to što, po mom sudu, one sadrže, ali i ukazalo na učinke njihove zastarjelosti.

1. Ono što marksističke koncepcije povijesti dovođi do krize jest suspendiranje kategorije komunizma. To pretpostavlja da ozbiljno pojmimo Lenjinovu tvrdnju: marksist je samo onaj koji priznavanje klasne borbe proširuje na priznavanje diktature proletarijata.⁰⁴ No također, u klasnu borbu istodobno treba uvrstiti i komunizam kao odumiranje Države posredstvom nestanka klasa. Marksistička teorija klasa, a tako i povijesti, temu komunizma, kao i tezu njegovog neizbježnog povijesnog ostvarenja, ima kao svoju središnju os. No komunizam je kao politička kategorija dospio do svog kraja, a s njime i bit političkog marksizma.

04 Vladimir Iljič Lenjin: *Država i revolucija*, Beograd: Prosveta, 1983., str. 34. (prim.prev.)

Dijalektika objektivnog i subjektivnog tako postaje suspektna, baš kao i ideja jedne povijesno-znanstvene politike koja ovladava materijalizmom povijesti. Odbačena je također i ideja povijesnog racionalizma politike. Ako danas racionalizam politike postoji, on svakako nije povijestan, već pripada drugoj intelektualnosti, drugoj racionalnosti. U ovom trenutku ta racionalnost artikulira organizaciju i principe na distanci spram Države, kao i sa stanovišta ljudi. Treba iskazati i objasniti prijedeni put.

Nedvojbena je da, s krajem komunizma, sama kategorija svijesti, kao politička kategorija, postaje zatvorenom. Politika nije stvar svijesti već organizacije, a organizacija je stvar iskaza i principa, iskaza i principa koji utemeljuju i uspostavljaju politiku u konjunkturi i u suvremenosti.

Kraj klasizma, onaj kakvim ga sam prakticiram, u strogom je smislu kraj lenjinizma. Komunizam, diktatura proletarijata, antagonizam spram čitavog postojećeg političkog i društvenog poretka, klasistička (komunistička) teorija organizacije: treba napraviti inventar svega onoga što je zastarjelo.

2. Po čemu kraj klasizma izokreće pitanje Države i uklanja je iz povijesti: dehistorizacija pristupa Državi. U *Državi i revoluciji*, napisanoj tijekom ljeta 1917., čitamo: Država je proizvod nepomirljivosti klasnih proturječja. Lenjin ovu tvrdnju koristi u dvostrukom smislu. S jedne strane, da bi podsjetio na to da je Država uvijek klasna Država, jedan dispozitiv moći, klasne dominacije. S druge strane, revolucija joj se ne

smije samo suprotstaviti, već je treba razoriti. Politički komunizam nepomirljiv je s Državom.

Lenjinova teza o Državi kao proizvodu klasnih proturječja u okvir se komunizma upisuje ne samo u pogledu klasne analize, već i vezano uz projekt odumiranja Države u socijalizmu. Ovo je ključna točka, u smislu da komunizam sačinjava spoj diktature proletarijata i odumiranja Države. Posljedica sloma komunizma je i to da više nema teorije Države alternativne buržoaskoj Državi. Kraj povijesti, kraj jedne historicističke koncepcije politike, po tome i otvara put nekoj vrsti perenijalne Države.

Odvajanje politike i Države postaje suštinsko, kao i tvrdnja o politici sa stanovišta ljudi.

RIJEČ “RADNIK” U POLITICI

Radnik zadobiva smisao isključivo s politikom. Politika ne počinje s ekonomijom ili poviješću, politika ne počinje ničim drugim osim sa sobom samom. Radnik zadobiva smisao isključivo s politikom, s njezinim razvojem. Radnik zadobiva svoj smisao samo iznutra jedne političke koncepcije; politika je ta koja preskribira radnika, a ne suprotno.

Prvi primjer, situacije i akcije u tvornicama 1968. godine u Francuskoj: u danima nakon 10. svibnja, štrajkaški pokret toliko se širi da dovodi do općeg štrajka uz okupacije. Za PCF i CGT⁰⁵ majski pokret u pogledu tvorničkih radnika nosi ime “veliki štrajk”. Za militantne grupe ekstremne ljevice, Maj 1968. označava odvajanje jedne radničke frakcije, protiv dominacije Komunističke partije te njezinog zbijanja redova oko ideje revolucije (za koju se smatralo da je u Francuskoj na dnevnom redu). PCF i CGT iz toga izvode zaključak da treba 1) nastaviti pregovore oko “zajedničkog programa vlasti” [*programme commune de gouvernement*]⁰⁶ između PCF-a

- 05 Confédération générale du travail (Generalna konfederacija rada), jedan od najvećih francuskih sindikata, nekad blisko vezan uz Komunističku partiju Francuske (PCF). (prim. prev.)
- 06 *Programme commune de gouvernement*, odnosno, skraćeno “zajednički program”, ime je reformističke strategije političkog i elektoralnog saveza između francuske Komunističke partije, Socijalističke partije, te centrističke Radikalne partije ljevice, strategije koja dominira francuskom politikom sedamdesetih godina, omogućujući Mitterandovu izbornu pobjedu 1981. (prim. prev.)

i SFIO⁰⁷ (koji 1971. postaje PS), 2) ojačati CGT, 3) najžustrije se suprotstavljati, i to svim sredstvima, ljevičarstvu, posebno u tvornicama. To će CGT i PCF navesti da Pierrea Overneya, bivšeg radnika Renaulta i maoističkog militanta, koga u veljači 1972. na vratima tvornice Renault ubija noćni čuvar, proglase agentom Ministarstva unutrašnjih poslova. Kao protuteža, deseci tisuća ljudi koji koračaju u Overneyevoj pogrebnoj povorci prema groblju Père Lachaise skandiraju “PCF, lažljivac, suučesnik ubojica”.

Epoha je bila obilježena bezrezervnim antagonizmom CGT-a prema revolucionarnim militantima. Nakon ubojstva Overneya, upravo CGT upravi Renaulta poimence prokazuje militante baznog komiteta [*comité de base*],⁰⁸ koje uprava traži u pogonima ne bi li ih isporučila policijskim snagama na tvorničkim vratima. Po svemu sudeći, radnik za CGT nije predstavljao jednu opću kategoriju, nije bilo dovoljno biti na proizvodnoj traci da bi bio tretiran kao radnik; pitanje odnosa pre-

07 Section Française de l'Internationale Ouvrière (Francuska sekcija radničke internacionale), francuska socijalistička partija osnovana 1905. godine kao dio Druge internacionale. 1920. godine, nakon političkog rascjepa oko Oktobarske revolucije iz nje se izdvaja SFIC (Section française de l'Internationale communiste, Francuska sekcija komunističke internacionale), preteča PCF-a. 1969. godine, nakon turbulentnih učinaka 1968., partija se ponovo razdvaja i reformira kao Parti socialiste (PS), (Socijalistička partija). Pravi utemeljući trenutak suvremenog PS-a, međutim, odvija se dvije godine kasnije, na Kongresu u Épinayu, gdje se partija ujedinjuje s Mitterandovim pristašama, otvarajući put njegovom političkom i izbornom usponu osamdesetih. (prim. prev.)

08 Comités de base (“Osnovni komiteti” ili “Bazni komiteti”) bila je česta oznaka autonomnih ljevičarskih radničkih i studentskih organizacija i inicijativa tijekom događanja 1968., iako termin ima istaknuto mjesto u širokoj globalnoj povijesti radničkih borbi. (prim. prev.)

ma CGT-u, prijateljskog ili neprijateljskog, bilo je odlučujuće za to koga se ubraja među radnike, a tko ostaje isključen. No treba reći da je podjednako bilo i na strani revolucionarnih grupa. Pripadati radničkom skupu u njihovom je smislu također proizlazilo iz političkog odabira, iz organiziranog angažmana. Sam radnik nema vlastitu političku dispoziciju, on za politiku dakle ne postoji kao nešto što je već dano. Radnik postoji samo ako ga podupire neka preskripcija. Ista je stvar s temom radničkog jedinstva: sve ovisi o preskripciji.

To da politika podupire radnika po mom je sudu jedna od osnovnih teza Lenjinovog teksta *Što da se radi?* (1902.).

Što da se radi? temeljni je tekst moderne vizije politike, tekst preloma s Marxovim iskazima. U biti, Lenjin ovdje dokončava s odnosom odraza između radničke klase u njezinoj objektivnoj egzistenciji, i komunističkog političkog kapaciteta kao organizirane svijesti. Štoviše, on dokončava s mehanicističkom, prirodnom dijalektikom historijskog materijalizma. Rekao bih da historijska dijalektika između Engelsa i Lenjina mijenja svoju prirodu. Antagonizam proletarijat/buržoazija nije prirodan, on je politički, riječ je o političkoj odluci, te o priklanjanju diktaturi proletarijata. Antagonizam dakle nije strukturalan, on je jedno moguće. S ove točke gledišta, "antagonizam spram cjelokupnog postojećeg društvenog i političkog poretka" čini jednu preskripciju, jedno preskriptivno moguće.

Već dugo inzistiram na tome da se politika, sa *Što da se radi?*, nalazi pod uvjetom, da ona nije bila prirodna, da ona nije pripadala poretku onoga već-zadatog,

da ona nije bila neki kvalitet, neki spontani proizvod povijesti. Kao što znamo, Lenjinovo uvođenje distinkcije između spontanog i svjesnog igra odlučujuću ulogu: u pogledu štrajkova nakon 1890. “ističu se određeni zahtevi, unapred se računa koji će momenat biti povoljniji, pretresaju se izvesni slučajevi i primeri u drugim mestima itd. [...] sistematski [su] štrajkovi predstavljali već zametke klasne borbe, ali samo zametke, i ništa više. Uzeti sami za sebe, ti štrajkovi su bili tredjunionistička, ali ne još socijal-demokratska borba; oni su značili buduće antagonizma između radnika i poslodavaca, ali kod radnika nije bilo, i nije moglo ni biti, svesti da njihovi interesi stoje u nepomirljivoj suprotnosti s interesima čitavog savremenog političkog i društvenog sistema, tj. svesti socijal-demokratske. U tom smislu štrajkovi devedesetih godina, i pored toga što su oni predstavljali ogroman progres u poređenju s ‘pobunama’, ostajali su pokret čisto spontani.”⁰⁹

Tvrdio sam da je s Lenjinom politika bila pod uvjetom toga da iskaže vlastite uvjete. Dugo sam se koristio kategorijom politike pod uvjetom, pri čemu je organizirani karakter politike, svake politike, bio jedan od uvjeta politike.

Svijest, da bi bila marksistička, ili revolucionarna svijest – Lenjin je naziva “socijal-demokratska” – pod uvjetom je toga da je svijest antagonizma spram cjelokupnog postojećeg političkog i društvenog poretka. Da bi se stvorila jedna klasna svijest nije dostatna, govorio je on u pogledu Rusije 1902. godine, pobuna protiv siromaštva i

09 Vladimir Iljič Lenjin: *Šta da se radi?*, Beograd: Kultura, 1949., str. 35. (prim. prev.)

bijede ljudi, srdžba protiv policijskog terora i terora carskih trupa. Potrebna je i volja da se dokonča antagonizam, da se okonča caristička diktatura, drugim riječima, potrebno je kao cilj imati njezino razaranje revolucijom, te uspostavljanje diktature proletarijata. Možemo dobro uočiti kompletan, sistematski karakter ovoga projekta, koji nastoji oslobodilački razoriti jednu formu Države, da bi je nadomjestio drugom, radikalno novom. To je projekt koji je po pitanju Države kompleksan i kompletan. Pitanje je Države ovdje pokriveno od A do Ž. Međutim, nije sigurno, po mom sudu, da postoji dijalektički odnos između diktature buržoazije i diktature proletarijata, između kapitalizma i socijalizma. Nemam ovdje namjeru ispitivati valjanost zakona nazvanog jedinstvom suprotnosti, a još manje onoga transformacije kvantiteta u kvalitet. Smatram da se diktatura proletarijata mogla misliti kao jedno istraživanje u maksimalnoj drugosti, u najdubljjoj disjunkciji spram kapitalizma. Dijalektika u strogom smislu ne pruža ništa osim pouke negativnim primjerom, što nije analitički nezanimljivo, no to ne ide daleko. Socijalizam se nije mogao deducirati iz kapitalizma, ništa više od revolucije iz kontrarevolucije.

Marxova je hipoteza bila ta da je klasa kao takva sačinjavala organizacijski entitet, ali podjednako i preskriptivni entitet. Radnik je bio ime revolucionarne klase modernih vremena. Lenjin s distinkcijom između spontanog i organiziranog, i teorijom političke organizacije pod uvjetom, prelama s Marxom.

“Radnik” je uvijek bio poduprt nekom preskripcijom – to je bila preskripcija komunizma, pod dvostrukom formom Internacionale i onoga što je Marx nazivao ko-

munističkim frakcijama radničkih partija. Tijekom samotnog puta RSDRP,¹⁰ eminentno politička preskripcija jeste ona diktature proletarijata. Odluka ustanka u Oktobru političko je uvjerenje koje će Lenjin nametnuti cjelokupnoj partiji. Zatim imamo utemeljenje nove komunističke Internacionalne, kao i komunističkih partija. Od tog trenutka, komunizam kao politička preskripcija mora biti apsolutno združen s Internacionalom i sovjetskom komunističkom partijom.

U biti, radnik i radnička klasa svojevrsna su siročad komunista, komunizma, partije i Internacionalne, Oktobarske revolucije i SSSR-a. Radnik i radnička klasa siročad su radničke Države, komunističke Države, Države diktature proletarijata.

U osnovi, bez SSSR-a, bez (sovjetske) komunističke Države nema radničke klase. Koju su funkciju imale Internacionalne (prva, druga, treća)? Zašto je komunizam imao potrebu internacionalne organizacije? Ne zbog realnog internacionalizma, to znamo vrlo dobro, budući da ga u stvarnosti Druga, a kasnije i Treća Internacionalna nisu prestajale iznevjeravati. Prva Internacionalna nije izdržala pred Komunom, Druga pred Prvim svjetskim ratom, Treća pred njemačko-sovjetskim paktom. Internacionalizam u biti nije znao kako, nije sebi mogao podrediti nacionalno pitanje i nacionalizam.

Radnik od 1968. godine naovamo u Francuskoj nije ime neke izvanjskosti spram politike-Države. Djelovanje Komunističke partije sa strane elektoralizma i sindikalizma, njezin strukturalno konzervativan i represivan

10 Ruska socijal-demokratska radnička partija (Российская социал-демократическая рабочая партия, РСДРП) (prim. prev.)

karakter ostavili su pozamašne učinke. Kraj hegemonije PCF-a otvorio je veliki period krize, za koga još uvijek nisam siguran je li završio. Kraj klasizma u krizu također dovodi ideju klasnog saveza, kao i ideju naroda, ali i sve riječi poput intelektualac, radnik, seljak, umjetnik, koje svoju konzistenciju, poziciju i raspored zadobivaju isključivo unutar problematike strukturirane oko analize klasa, odnosno analize proturječna kapital/rad, buržoazija/proletarijat, imperijalizmi/narodi svijeta, kapitalizam/socijalizam.

Treba također uzeti u obzir to da je klasizam bio vezan za, odnosno inherentan činjenici da se politika referirala i svodila na PCF, uključujući i figure radikalnog sukobljavanja s njime. Iza figure PCF-a nalazila se ona partije-Države, pa bi možda trebalo govoriti o politici-partiji-Državi – kazali bismo PPD, u suprotnosti spram politike sa stanovišta ljudi, odnosno PSLJ. Ovo pitanje partije bilo je dominantno sve do 1969.-1970. unutar ma-oiističkih organizacija, unutar trockističkih organizacija. Na određeni način čak i antipartijska orijentacija pokreta 22. ožujka participira ovdje posredstvom svoje opozicijske forme,¹¹ iako su se i oni na koncu našli parlamentarizirani poput ostalih.

Pitanje preloma s PCF-om, posebno preloma s PCF-om oko riječi radnik bilo je uvijek kompleksno, te je uključivalo, a to je još uvijek slučaj, široke rasprave o tome

11 Pokret 22. ožujka 1968., neposredna preteča događajima u maju iste godine, bio je studentski pokret započet na Sveučilištu Nanterre, okarakteriziran dugotrajnom okupacijom univerzitetskih zgrada, administrativnih i nastavnih, širokim spektrom "antiautoritarnih" zahtjeva i borbi, ali i oblicima direktne akcije i direktne demokracije, uz odbijanje organizacijske institucionalizacije. (prim. prev.)

što je bio politički prostor PCF-a, te posljedično – s time da je taj politički prostor razrušen, rasložen – i proturječan način kojim on obilježava političku prezentaciju riječi radnik. Još prije 1968., ali još izraženije tijekom godina koje su joj uslijedile, politička je vizija PCF-a uključivala onu CGT-a, do mjere da su neki mogli formulirati izraz PCGT. Drugim riječima, ova rasprava o politici PCF-a uključivala je raspravu o partiji i o sindikatu.

Pitanje radnika u politici, to je pitanje kako PCF-a kao referencijalne partije, tako i ono CGT-a kao referencijalnog radničkog sindikata. Međutim, za neke su ta pitanja, premda ne za mene, mogla biti razdvojena. Tako trockističke grupe, neovisne po pitanju političke organizacije (LO,¹² LCR,¹³ na primjer) djeluju unutar postojećih sindikata, čak i sve do CGT-a, osim ako iz njega nisu isključene, borbenu zagovarajući temu da sindikat predstavlja unitarnu baznu organizaciju. Po pitanju radnik-tvornica istinska linija podjele u odnosu na 1968. godinu ne tiče se analize PCF-a (on je u velikoj mjeri diskreditiran) već analize sindikalizma, kao i nužnosti da se unutar tvornice razviju političke strukture nezavisne od sindikalizma. Sindikalizam je specifična forma parlamentarizacije odnosa kapital/rad unutar samog prostora tvornice. On je jedan od oblika političke integracije u dominantni poredak, usporediv s onime što glasanje

- 12 Lutte ouvrière (Radnička borba) ime je po kojoj je jedna od historijskih trockističkih političkih partija u Francuskoj, Union communiste (Komunistički savez) poznata (ime je inače naziv njezinog glasila). (prim. prev.)
- 13 Ligue communiste révolutionnaire (Revolucionarna komunistička liga) bila je također jedna od povijesnih trockističkih partija u Francuskoj koja je raspuštena 2009. stapanjem u Novu antikapitalističku partiju (Nouveau Parti anticapitaliste). (prim. prev.)

predstavlja unutar dispozitiva pristajanja na, odnosno pridruživanja dominantnoj državnoj logici.

Prelom s PCF-om uključuje, za Gauche prolétarienne (Proleterska ljevica),¹⁴ jedan besprincipni prelom (bez saturacije) s lenjinizmom, što znači i potpuno odbacivanje razlike između svjesnog elementa i spontanog elementa, pri čemu je partija Što da se radi? predstavljala paradigmu. GP je pokušavala nešto poput politike koja ukida pitanje organizacije, naravno ne u pogledu grupe i njezine kratice, već u eksplikaciji pozicioniranja, ne masovnih akcija, već same politike koja ih raspoređuje i argumentira.

¹⁴ Gauche prolétarienne bila je najbrojnija maoistička politička organizacija u Francuskoj, koja je djelovala od 1968. do 1973., vezujući spontane oblike borbe i intervencije unutar radničkih organizacija, uz poticanje neposrednih oblika borbe u tvornicama. (prim. prev.)

Temeljni iskaz za nas jeste: politika na distanci spram Države. Drugim riječima, jedna nedržavna, a posljedno i neparlamentarna koncepcija politike. Upravo s ovog političkog mjesta razmišljam o 1968. godini. Govoriti polazeći od naše današnje politike dozvoljava nam da odredimo što je to zatvoreno – na primjer maoizam: deklarirati se maoistom danas nema nikakvog smisla – a to također znači prisvojiti danas politiku u njezinom prelomu i njezinoj radikalnoj novosti spram prijašnjih politika. Ne činiti tako znači prihvatiti historijski relativizam, koji se sastoji od indeksiranja politike na jednu generaciju, jedan trenutak, jedno datiranje (šezdesete godine, osamdesete godine). Historijski relativizam tvrdi da svaka epoha ima vlastitu koncepciju politike i politika. To je ono što treba obnoviti i unutar čijih okvira treba razmišljati — takav je cilj historijskog relativizma.

U politici, neću reći da smo suvremeni nekom događaju. Prije bivamo sastavnim dijelom jedne od njegovih političkih komponenti. Bivamo posvećeni radu na politici kao nečemu što je stvar odabira, a ne tek kao promatrači povijesti koja korača, da tako kažem. Stvari ću zahvatiti u samom ekstremu: upravo na temelju pogleda koga danas zauzimamo spram politike kakvu smo činili nekad – upravo otud moguće je bolje reflektirati o 1968., u politici. Godine 2008. kategorija je revolucije zatvorena, urušila se kategorija socijalizma, čak i kategorija radničke politike, dok je ideja da je imperijalizam

bio na uzmaku bila fabrikacija, unatoč američkom porazu u Vijetnamu, te nekolicini drugih poraza. Sve to definira jedan nov prostor, na koga se moramo naviknuti. To je situacija koju, u biti, mnogi pokušavaju zataškati. U pogledu ove četiri točke, mi smo, da tako kažem, jedini koji priznaju njihovu političku teškoću. CGT još uvijek želi biti organizacija radnika, alterglobalizam se ne usuđi priznati da je kategorija svjetske revolucije zatvorena. Sve to vodi prema pogibelnim prostorima. Politika se odvaja od Države, budući da je kategorija revolucije združivala politiku i Državu. Ili Država više nije upitna, te napokon postajemo njezini pobornici, ili se od nje distanciramo. Politika se više ne javlja u terminima svijesti, budući da je svijest bila svijest antagonističkog odnosa prema Državi. Potrebno je potpuno iznova izvesti pitanje intelektualnosti politike, budući da ona više ne proizlazi iz teorije svijesti i reprezentacije.

1968. ne predstavlja ujedinjeni dispozitiv. Ona je, naprotiv, veoma raspršena, bez usmjerenja i vodstva, bez ujedinjene organizacije, a onda i bez ujedinjenog cilja. Aktualni pristup sastoji se od razlikovanja studenata i radnika. No mnoge se stvari pojavljuju, razdvojene, suvremene jedne drugima, neunificirane, dakle proturječne. Maj 1968., demonstracije, štrajkovi, ništa od toga nije proizvod nekog plana, strategije, nekog jasno formuliranog projekta. U strogom smislu, to je neočekivano, a za neke i jedna beskrajna zapanjenost, konjunkcija ili nizanje koje nitko nije niti anticipirao niti pripremio. Nikakav glavni štab, nikakvo opće vodstvo nije bilo u igri. Pitanje moći postavlja se na posve singularan način. 1968. znači bez klasičnog projekta vlasti ili državnog udara...

Zauzeti položaje i stanice, kolodvore, telefonske centrale, opkoliti kasarne... to nije bila namjera. Ona u tom smislu nije bila ustanička, ni po nasilju niti pak pacifistički. Jedina stabilna pozicija ona je komunističke partije, neprijateljski usmjerene prema pokretu tijekom čitavih događanja – one koja koketira s vlašću da bi se vratilo na poredak i izbore. Državni je dispozitiv tijekom čitavog jednog razdoblja izazivao tetanusne grčeve. O tome treba čitati izvrsnu knjigu tadašnjeg prefekta pariške policije *U maju čini što te volja*:¹⁵ on priča o tome kako je moć zapravo bio on sam, kako nije bilo nikoga osim njega. Prepričava i to kako je neki važan golištički ministar, pritvoren kod njega uz zatvorene prozore i vrata, u kućnom ogrtaču s napunjenim pištoljem u džepu hodao amo tamo mrmljajući “neće me uhvatiti živog”. Situacija je, u biti, takva da je De Gaulle nestao – zna se da je otišao u Njemačku da bi se susreo s Massuom (vrhovnim zapovjednikom francuskih snaga) u Baden-Badenu. Dotični ga Massu nagovara da ne podnese ostavku. U tom momentu, bilo je zapravo poput onih filmskih scena kada vrijeme staje. Nešto je doista bilo stalo 1968., da, ali kada se vlast ponovno uspostavila, ona se uspostavila u potpunosti, čak i u odnosu na stare oblike. Država će naučiti lekciju, te odlučiti da iznađe nove etatištičke i institucionalne oblike vlasti – da se modernizira. De Gaulle s vlasti silazi godinu dana kasnije. Nova su imena: Giscard, Mitterand, Chirac.

15 Maurice Grimaud: *En mai, fais ce qu'il te plaît*, Paris: Stock, 1977. (prim. prev.)

Ono što je sasvim zapanjujuće jest da se sve ovo odvija uz veoma malo nasilja. Mrtvih je bilo, nažalost, no kada gledamo fotografije ili filmove, prostore ruševina nakon noći barikada, usprkos svemu... U tom me registru jedna stvar oduvijek intrigirala: 31. svibnja 1968., na dan golemih golističkih demonstracija na Champs-Élysées (Elizejske poljane), simultano se odvija i druga demonstracija na Gare de Lyon (Lionski kolodvor), no zašto nije bilo protudemonstracije? Zašto se dvije demonstracije nikada nisu sukobile? Zašto se nije ponovila shema 1934. godine?

Jedan aspekt rasprave ticao se odnosa prema golizmu i odnosa spram ljevice. To znači da je jedan dio studentskog pokreta bio surovo antigolistički, a u isti mah i protiv PS-a (tada SFIO-a) i PCF-a. Nadalje, nakon barikada (13. svibanj) nastaje vrlo velik antigolistički pokret vođen u ime borbe protiv represije, uz studentska hapšenja i premlaćivanja. Tvornice također tada kreću u štrajkove, tako da imamo i pokret štrajkova i okupacija tvornica. PCF i CGT, koji su bili potpuno marginalizirani, te u isti mah vrlo ozbiljno tretirani od strane studentskog pokreta, postaju, posredstvom radničkog štrajka, sugovornici vlasti i poslodavaca tijekom Sporazuma u Grenelleu.¹⁶ Politička će kriza na koncu doživjeti doslovno parlamentarni epilog: raspuštanje Narodne skupštine, te nove parlamentarne izbore krajem lipnja.

Ono što se danas naziva *Okupljanje kolektiva radnika bez papira iz prenočišta*, a što je sve do travnja 2007. no-

16 25. i 26. svibnja 1968. predstavnici vlade Georges Pompidoua, sindikata, te Organizacije poslodavaca pregovaraju s ciljem razrješenja političke krize, uslijed majskih nemira i štrajkova. (prim. prev.)

silo ime *Okupljanje i Politička organizacija*, jeste – ako hoćete – politički srodno 1968. Koji su to politički iskazi koji omogućuju ocrtavanje ovog srodstva? “Politika sa strane ljudi”, “politika na distanci spram Države”, “politika se čini na bitnim mjestima” (tvornice, prenoćišta, gradovi, škole). A svi ti principi, može se argumentirati da je upravo to 1968., kao i druge stvari. Naravno, za druge, 1968. predstavlja nešto sasvim drugačije: praznik, ulicu, reformu univerziteta, seksualnu revoluciju, nov način života, putešestvije, vezu s drugim zemljama (Sjedinjene Američke Države, Njemačka), senzibiliranost spram svijeta (Tet ofenziva u Saigону, mobilizacija u Sjedinjenim Američkim Državama protiv rata u Vijetnamu, pobuna u Čehoslovačkoj, sovjetska okupacija Praga, masakr studenata u Meksiku). Nastaju novi prostori rezonancije. To je također stadij crvene garde unutar Kulturne revolucije u Kini.

Velika novost, prelom, potpuno su novi oblici organizacije, bez odnosa s partijama, sindikatima, službenim strukturama (bazni komiteti, komiteti akcije, komiteti borbe, skupovi, volja izlaska iz aparata, uz slogane poput “demokracija baze”, “svi smo delegati”, kao i uz slobodu govora, slobodu kritike, žudnju za debatom, argumentacijom i protuargumentacijom). Ljudi se sreću na ulici; tri osobe raspravljaju i odjednom tu je dvadesetero njih koji žele ostati i razgovarati satima: o društvu, demokraciji, ratu u Vijetnamu, otporu i PCF-u, o De Gaulleu, studentskoj pobuni... To je jedno zaustavljeno vrijeme: Država je suspendirana. Željezni okovi partija, uglednika, eksperata, hijerarhije – sve je to stavljeno u zagrade: hijerarhija, sljedbeništvo, komformizam spram

etabliranog poretka kao i spram cinizma Države, parlamentarni cinizam. Postoji jedan mogući govor, netko govori: “ima nešto što u meni izaziva srdžbu” i njegov će govor kao takav biti shvaćen. Ulica je mirna: da, ljudi su posvuda, no danju, noću, mi koračamo ili se krećemo biciklima budući da nema prijevoza.

Ima jedna oslobodilačka vizija politike 1968. Oslobađamo se od partija, od grupica, slobodni smo govoriti. Stvarati politiku znači osloboditi se. Mjesto politike jeste oslobođenje, osloboditi se znači boriti se. Tada ponovo ulazimo u jedan veliki period borbi. Odatle i slogani: treba se odvažiti na borbu i odvažiti se pobijediti. Paradigma pobjede dobro ukazuje na to da borbi samoj po sebi nedostaje orijentacije, da je ona fragilna, da joj nedostaje meta, cilj, rezultat: pobijediti. Što je pobjeda? Pobjeda borbe, pobjeda revolucije, pobjeda politike, pobjeda pokreta? To je također nejasno u 1968.

Polazeći od činjenice da su organizacije pokreta masovno odbijale participaciju na izborima, uz temu “izbori, izdaja”, možemo ocijeniti autentično neparlamentarno mjesto. Činjenice su pokazale da je ta pozicija fragilna – no što znači to da je neka pozicija fragilna? To ne znači da je loša. To, prije svega, znači da za mnoge ova pozicija nije mogla izdržati breme okolnosti vezanih uz kandidaturu Mitteranda 1974. U osnovi, politička vizija pokreta 1968. izrazito je fragilna u pogledu parlamentarizma. Teza bi bila sljedeća: politički kapacitet masa, pokreta, mišljen je kao kapacitet koji je kadar da se nametne Državi, ne putem jedne ustaničke sheme, već kroz radikalni reformizam. Sve do trenutka kada su De Gaulle i Pompidou shvatili da pokret nije imao nikakvu strategiju u

pregledu moći i Države, a najmanje ustaničku.

O tvornicama: po mom sudu, te iz današnje vizure, situacija tvornica i radnika bila je takva da se 1968. godine na koncu stvorilo uvjerenje da radnici više ne predstavljaju prijetnju buržoaskom poretku. Štrajk u tvornicama bio je konjunktorni odjek studentskog pokreta, no kada je riječ o sadržaju, on je bio klasičan: oko nadnica, gotovo ništa o organizaciji rada – u biti on nije imao nijednu antikapitalističku ili antidržavnu dimenziju. Smatram da je ovdje na djelu bilo potpuno udaljavanje radnika od pitanja Države kakvo se ono postavljalo u 1968. Udaljavanje koje će opstati čak i u naknadnim velikim štrajkovima, koji se jesu ticali organizacije rada, njegovog intenziteta i ritma, sitnih vođa (učiteljevanja)... Lekcija se tiče teškoće vezivanja prostora tvornice s pitanjem Države.

Ono što 1968. zatvara i proglašava zastarjelim, po mom je sudu lako prepoznatljivo. Maj 1968. također je presjekao s onim što se više nije trebalo odvijati. Smatram, još jednom, da je ideja vodeće uloge proletarijata razrušena. A posljedično i politički kredibilitet PCF-a. PCF, postavljajući se na čelo borbe protiv ljevičara i protiv revolucionara, a za buržoaski i sindikalni poredak, odnosi prevagu u tvornicama. On je izbrisao sve pokušaje nezavisnih, autonomnih organizacija, te je radio ruku pod ruku s policijom i gazdama, protiv baznih komiteta. 1968. radnici ne pokazuju nikakav poseban politički kapacitet. Eventualno da ustraju u mučnim štrajkovima. Kritika PCF-a ili CGT-a, iznimno bitna, ipak ne može sama po sebi biti shvaćena kao pozitivan i konzistentan revolucionarni sadržaj. Ovo ogoljenje inegzistencije

proletarijata kao političke snage i egzistencije PCF-a kao buržoaske sile imat će beskonačne posljedice.

1968. je jako daleko kako od pitanja diktature proletarijata tako i od narodnog rata. Prema mojim razmatranjima, pitanje će biti – tim više što se realna situacija pridaje kao iznimno fragilna sa strane tvornica i radnika – ponovno, unutar nove konjunktura, prizvati doktrinarnu debatu oko Lenjina. Prijedlog nije da se iznova razmotri doktrina diktature proletarijata (to je već učinjeno i to ispravno), već da se ponovo uzme u obzir doktrina organizacije i partije. Upravo ovdje će se otvoriti pitanja koja bi kasnije trebala dovesti do pitanja politike sa stanovišta ljudi, te na distanci od Države. Ova se pitanja ne može samo hraniti pitanjem 1968. te pitanjem maoizma, ona se ne može hraniti samo Kulturnom revolucijom i Vijetnamom.

Sekvenca “mao” sekvenca je post-1968. Ono što se odvijalo prije 1968. bila je velika divergencija između Kine i SSSR-a, formalno gledano utemeljena oko pitanja aktualnosti lenjinizma, oko pitanja komunizma i diktature proletarijata, te nastavka klasne borbe u socijalizmu. Vijetnamci su poučili Evropljane da je moguće osloniti se na vlastite snage, da je narodni rat nepobjediv, da jedna mala zemlja može pobjediti veliku. Snaga masa unutar narodnog rata.

Kulturna revolucija u svojoj radničkoj fazi bila je slabo razgllašena u Francuskoj (1966.-1967.); ono što će imati odjeka u prvom su redu Crveni gardisti. Utjecaj će se artikulirati 1968., pa čak i u samim događajima 1968. Godine širenja maoizma su 1968.-1969. Ponajprije se radi o debati o marksizmu-lenjinizmu, i to na jedan izrazito jasan

način, debati o sovjetskom revizionizmu, o Vijetnamu, o narodnom ratu. Maoizam u strogom smislu označava one koji će nastojati misliti politiku polazeći od nove masovne situacije. One koji će deklarirati da je otvoreno nešto što treba slijediti, a da ono što je prethodilo treba razmotriti polazeći od problematika vezanih za to novo otvaranje. Gauche prolétarienne bila je jedna od organizacija ovog otvaranja. No u terminima poput neminovnosti Revolucije, s pogrešnim analizama odnosa snaga, njezina će sudbina biti vrlo kratkotrajna, a bilanca iznimno katastrofična. Što se tiče onih koji su ustrajali (na koncu, nije bilo ničega drugog izuzev UCFml-a¹⁷), oni su bili primorani suočiti se s iznimno singularnom situacijom: masovna situacija 1968., te u nekoliko godina koje su uslijedile, po pitanju radničke figure ali i tvorničkih situacija umjesto da bi označavala zoru, pokazala se zaista kao suton. Sedamdesete godine isprekidane su propastima, porazima, ne samo radničkih borbi, već i pokušaja izgradnje neparlamentarne, nesindikalne radničke figure, koja mnogo iziskuje u odnosu na politiku. Sve to priprema i dozvoljava izbor Mitteranda 1981. Preduvjet je bio u tome da su PCF i PS pružili dokaz svog kapaciteta razgrađivanja i likvidiranja tvornica, univerziteta, kvartova kao nečega što može biti okupirano od strane jedne istinske politike. Široko i opunomoćeno pridruživanje radnika parlamentarizmu i ljevici također objašnjava samorazgradnju Gauche prolétarienne. Ideja da

17 Union des communistes de France marxiste-léniniste (UCFml) (Marksističko-lenjinistička unija francuskih komunista) bila je francuska maoistička politička grupacija koja je postojala od 1969. do 1985. (prim. prev.)

će tvornice postati košnice revolucionarnih militantata nije posjedovala princip realnog.

Naša današnja vizija politike sasvim je originalna, nova u odnosu spram one 1968. Čak se može reći i da je naša vizija politike u prelomu s 1968. oko glavnih točaka: u prelomu s idejom revolucije, s problematikom Partije, s radničkom klasom kao vodećom, te s mnogim drugim stvarima. Politički govoreći, mi smo u jednom radikalnom drugdje. Moji osnovni aktualni politički orijentiri su: rascjep između politike sa stanovišta ljudi i politike sa stanovišta Države; pitanje jedne nedržavne organizacije, načina njezinog funkcioniranja i odlučivanja, te njezinog odnosa spram Države. Prelom se s istom temeljitošću odigrava oko radničke figure, koja danas, u 2008., više ne može biti politički konstituirana u terminima klase.

Nakon 1968. bilo je nekih suštinskih događaja: za mene su to slom kineske Kulturne revolucije i raspad SSSR-a. To je krucijalno. Posvetio sam nekoliko desetljeća shvaćanju – shvaćanju onoga što je bilo za shvatiti – zatvaranja marksizma, lenjinizma, maoizma, i unatoč tome nužne mogućnosti jedne politike sa strane ljudi na distanci spram Države. Raspad SSSR-a? Danas još uvijek ne znamo što se tu ima za misliti. Povijest nam se pridaje na veoma različite načine. Možda je bilo riječi o tome da se 1968. radilo o nekoj navali Povijesti. No danas su Povijest i politika sasvim zamršene i nejasne. Jer aktualna su vremena zamršena i nejasna, budući da su silovito reakcionarna, ratnohuškačka, pod znakom rata i razaranja Država. SAD i Izrael određuju tendenciju, i to je katastrofalno. Politika sa stanovišta ljudi na svjetskom

nivou nešto je što se traži, koliko je godina potrebno da bi se ona javila? Nitko to ne može reći. 1968. godine bilo je sasvim suprotno. Američki poraz u Vijetnamu davao je nadu čitavom svijetu. Kina je, tako se smatralo, pronašla put u socijalizam koji je presjekao sa sovjetskim modelom. Posvuda je studentska mladež ustajala protiv etabliranog poretka. Da, mogli smo misliti, kako rekoše Kinezi, da će vjetar s istoka nadjačati vjetar sa zapada. Novost aktualne situacije: nema više Povijesti, nema više vjetra s istoka, nema više revolucije, nema više narodnog rata, niti krize imperijalizma, kapitalizam danas nije na samrti, itd. Danas se politika više ne oslanja na izvjesnu putanju povijesti, na povijesnu tendenciju, više nema subjekta (poput klasa, Država, naroda), kao što nema niti kategorije koja je usmjerena na Državu (poput revolucije). Rekao bih da politika počinje s jednom osobnom odlukom. Upravo je osobna odluka ono što se javlja kao okidač nečijeg angažiranja sa stanovišta ljudi te na distanci spram Države.

Pitanje jedne nove politike, nove politike organizacije uvijek je za mene bilo ključno. Nakon Maja, organizacije kojima sam pripadao, CVB (Comité Vietnam de Base, Vijetnamski bazni komitet) i UJCML¹⁸ raspuštene

18 Union des jeunes communistes marxistes-léninistes (UJCML) (Unija marskističko-lenjinističke komunističke mladeži) bila je militantna maoistička studentska organizacija koja nastaje sredinom šezdesetih, iz rascjepa sa Savezom komunističkih studenata (UEC) koji je pod okriljem PCF-a. Djelovala je većinom oko École normale supérieure pod utjecajem Louisa Althussera, te na Sorbonni, sve do njezinog raspuštanja dekretom predsjednika Republike 12. lipnja 1968. (prim. prev.).

su. Cause du peuple (Narodna stvar),¹⁹ kao organizirana grupa utemeljena je u septembru 1968. Bili smo njezinim dijelom, Natacha Michel i ja, sve do sljedećeg proljeća. Na jesen 1969., osnovali smo, zajedno s Alainom Badiouom, UCFml, a kasnije, 1985. Organisation politique (Politička organizacija), koja je raspuštena u proljeće 2007. Iznova se nalazimo na putu razmatranja termina i procesa jedne nove organizacije.

19 Ime je u biti neprevodivo, budući da francuski "cause" ujedno označava razlog, pobudu, povod, stvar, interes, itd. (prim. prev.)

ZATVARANJE I ZASIĆENJE MAOIZMA

Zatvaranje i zasićenje maoizma po mom je sudu potpuno nužan pothvat. Potrebno je spram maoizma pokrenuti operaciju koja je usporediva s onim što sam nazvao post-lenjinizmom. Radi se o neklasističkom pristupu politici. Na koncu, što preostaje od kategorija povijesti, Države, ako smo izvanjski marksizmu, lenjinizmu i maoizmu? Podijeliti Mao Ce-tunga, rascijepiti ga između političke preskripcije i filozofsko-racionalnog argumentarija. Kompleksno pitanje.

Često sam smatrao, čitajući ga, da Mao Ce-tung s iznimnim talentom suprotstavlja političke preskripcije s jedne strane i argumentarije racionalnosti koji, s druge strane, proizlaze iz materijalizma i dijalektike. To je ono što mu dugo vremena omogućuje da citira Staljina, iako su njegove odluke sasvim očigledno antinomične spram staljinističke vizije politike. Mogao bi se uputiti prigovor oko važnosti filozofije za samog Maoa, u singularnom obliku marksističke filozofije. Također bi se moglo prigovoriti da kod Maoa, po njegovom vlastitom priznanju, nalazimo organsku vezu između politike i dijalektičkog materijalizma, koga se također naziva filozofijom.

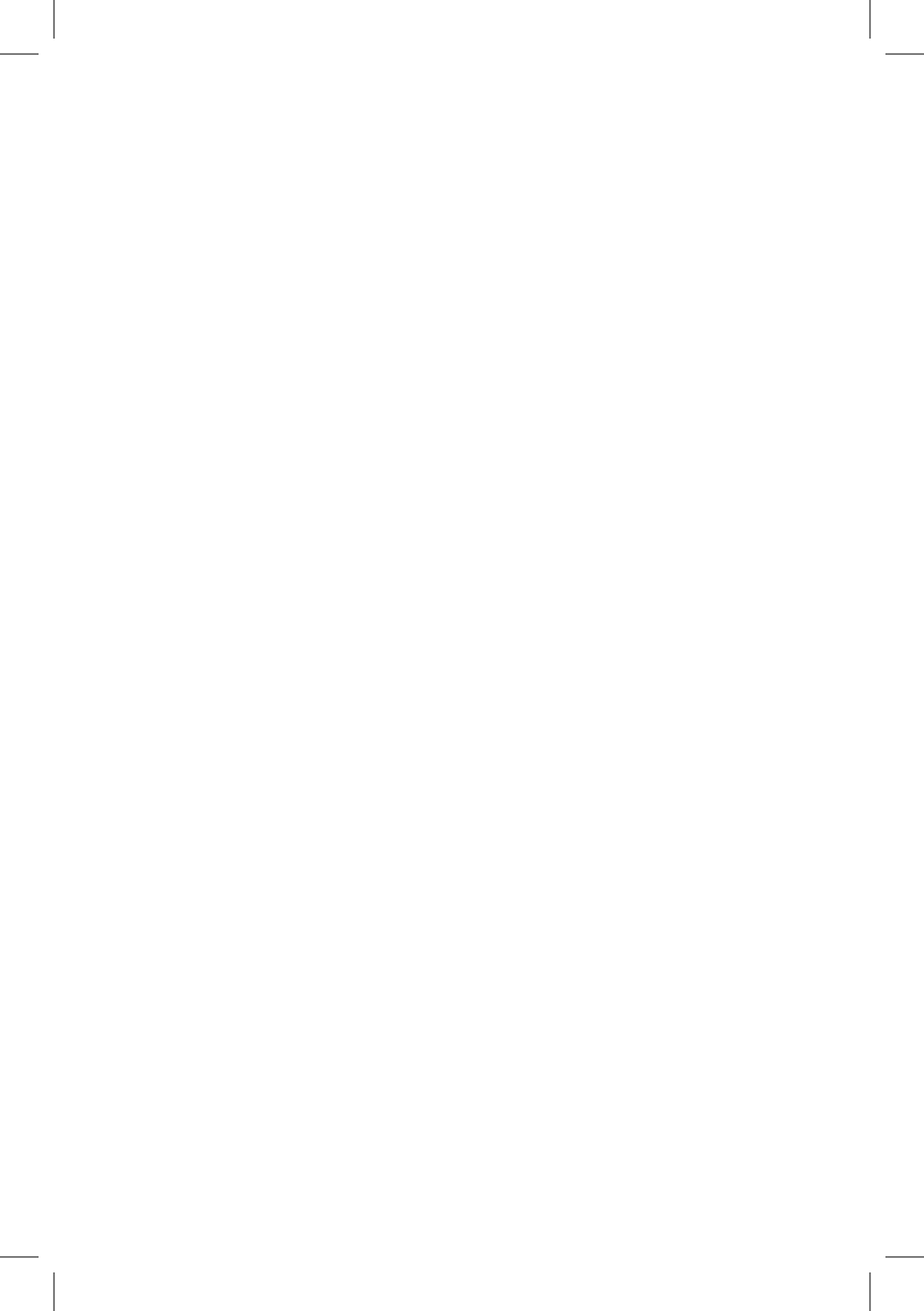
Može li postojati argumentarij preskripcije koji bi bio od istog jezika, koji bi bio u istoj intelektualnosti kao i preskripcija? Ili može, ili, u suprotnom, ostajemo u jednom diskursu prezentacije, argumentacije, uvjerava-

nja koji je uvijek razdvojen od diskursa preskripcije (u-
vijek pripadan drugom poretku). Ako više nismo u pro-
storu historijskog materijalizma, koji bi bio poredak tog
diskursa prezentacije racionalnosti preskripcije, kakva
bi bila njegova priroda?

Uvjeren sam da je pitanje organizacije također laten-
tno povezano s ovom raspravom. Jer sasvim očigledno,
racionalnost izlaganja bit će točka oslonca racionalnosti
organizacije. Ako je historijski materijalizam racional-
nost izlaganja i pedagogije preskripcije, on također po-
staje referenca oslonca pitanja organizacije.

Uvjeren sam da ova diskusija slijedi debatu o unutra
i izvan, u interiornosti, u eksteriornosti. Pitanje post-
-maoizma u cijelosti je pitanje post-komunizma. Pot-
rebno je prihvatiti zastarjelost politike komunizma i
pospešiti njezino zasićenje prislanjajući se na aktualne
političke procese.

Sylvain Lazarus

AUTOR: Sylvain Lazarus
NASLOV: Maj '68. Politika. Povijest — razgovori

IZDAVAČ: Multimedijalni institut
Preradovićevea 18
HR-10000 Zagreb
TELEFON: +385 [0]1 48 56 400
FAX: +385 [0]1 48 55 729
E-MAIL: mi2@mi2.hr
URL: <http://www.mi2.hr>

BIBLIOTEKA: Skhole
— izdavački program *Skhole* je dio programskog
pravca *Dopolavoro* Rijeka 2020 – Europska
prijestolnica kulture

UREDNIČKI KOLEGIJ: Ivana Pejić, Ante Jerić, Igor Marković, Tomislav
Medak, Petar Milat

PRIJEVOD: Ozren Pupovac

REDAKTURA: Ante Jerić, Igor Marković

OBLIKOVANJE: Dejan Dragosavac Ruta

PISMA: Bara (Nikola Djurek)

PAPIR: Munken Lynx 120 gr.

TISAK: Tiskara Zelina

NAKLADA: 300

Zagreb, svibanj 2018.

Program su podržali Ministarstvo kulture RH /
Grad Rijeka / Ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba

mi2 multimedijalniinstitut

INSTITUT
FRANÇAIS
CROATIE

RIJEKA 2020
EUROPSKA
PRIJESTOLNICA
KULTURE

EUROPSKA PRIJESTOLNICA
KULTURE

